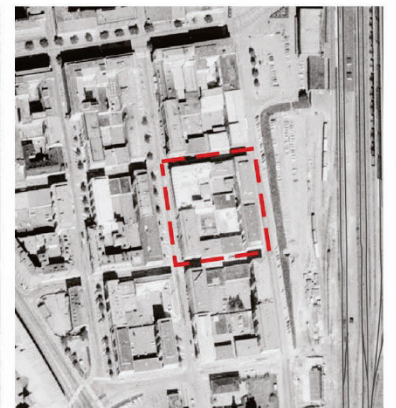
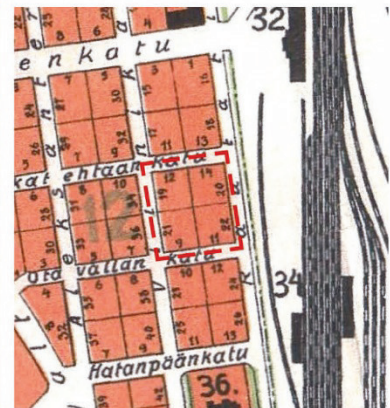

KORTTELISUUNNITELMA KYTTÄLÄ 188

RAKENNETUN YMPÄRISTÖN SELVITYS

Selvityksen laatija: **Arkkitehdit MY/**

Tiia Kuisma, Anna Hakula, Kimmo Ylä-Anttila

Valokuvat, ellei muuta mainita: Arkkitehdit MY

SISÄLLYSLUETTELO

1. JOHDANTO	4
2. TAUSTAA JA LÄHTÖKOHDAT	5
Liikekortteleiden kehittäminen ja korttelisuunnitelmien laatiminen	5
Kohdekortteli	6
Selvityksen menetelmät ja sisältö	6
3. RAKENTUMISEN HISTORIA	8
Alueen rakentuminen	8
Korttelin 188 muodostuminen	11
Aika-tila-matriisi	12
4. NYKYTILAN TULKINTA JA ARVOTTAMINEN	15
Arvottamisen päänäkökulmat	15
Arvottamisen kriteerit	17
Arvoluokat ja niiden määrittely	18
Kaupunkirakenne	19
Kaupunkikuva	19
Katutilat ja ympäröivä rakennuskanta	21
Rakennukset	23
5. HERKKYYSTARKASTELU	28
Muutoskestävyys	29
Kaupunkirakenne	29
Kaupunkikuva	30
Rakennuskohteet	31
LÄHDELUETTELO	33

1. JOHDANTO

Tämä rakennetun ympäristön selvitys liittyy Tampereen ydinkeskustan korttelin 188 korttelisuunnitelman laatimiseen. Kortteli 188 sijaitsee Kyttälän kaupunginosassa Rautatienkadun varrella. Osana ydinkeskustan elinvoimaisuuden, vetovoiman ja viihtyvyyden lisäämistä Tampereen kaupunki teettää liikekortteleihin kehittämissuunnitelmia, joissa tarkastellaan mm. korttelin täydennysrakentamispotentialia, keskitetyn pysäköinnin ja huollon edellytyksiä, sisäisten yhteyksien parantamista sekä mahdollisuuksia muuttaa sisäpihoja liiketoimintaa ja asiakkaita palveleviksi.

Rakennetun ympäristön selvityksen on tarkoitus tuottaa korttelista ja niiden rakennuksista tietoa korttelisuunnitelmien tueksi ja niitä mahdollisesti seuraavan asema-kaavamuutostyön taustatiedoksi. Selvityksessä tarkastellaan korttelien lisäksi myös ympäröivää kaupunkirakennetta. Ominaispiirteitä ja arvoja tutkitaan DIVE-menetelmää soveltaen: ensin tehdään luenta alueen historiasta. Historian luenasta koostetaan tulkinta ja tulkinnan perusteella määritellään alueen, kortteleiden ja kohteiden kaupunkikuvalliset ominaispiirteet ja arvot. Viimeisessä luvussa arvoja on peilattu suunnitelmaan ja arvioitu suunnitelman vaikutuksia ympäristöönsä.

Työn on tehnyt Arkkitehtitoimisto MY Oy konsulttityönä Tampereen kaupungille. Selvityksen on laatinut Tiia Kuisma ja Anna Hakula, ja työtä on ohjannut Kimmo Ylä-Anttila. Selvitys laadittiin korttelisuunnitelman yhteydessä kevään ja kesän aikana 2017.

2. TAUSTAA JA LÄHTÖKOHDAT

Liikekortteleiden kehittäminen ja korttelisuunnitelmien laatiminen

Tampereen ydinkeskustan liikekorttelien pitkäjänteinen kehittäminen on avainasemassa keskustan elinvoimaisuuden, vetovoiman ja viihtyvyyden lisäämisessä. Kaupunki haluaa edistää näiden keskustan ominaisuuksien vahvistamista. Kaupunki teettää tarpeen mukaan ydinkeskustan liikekortteleihin kehittämissuunnitelmat, joissa tarkastellaan mm. korttelin täydennysrakentamispotentiaalia, keskitetyn pysäköinnin ja huollon edellytyksiä, sisäisten yhteyksien parantamista sekä mahdollisuuksia muuttaa sisäpihoja liiketoimintaa ja asukkaita palveleviksi. Lisäksi selvitetään esteettömien kävely-yhteyksien toteutettavuutta vierekkäisiin kortteleihin. Korttelisuunnitelmien laadinta käynnistetään viimeistään, kun kaupungille tehdään aloite yksittäisen tontin kehittämisestä.

Kokonaissuunnitelmalla tavoitellaan keskustan palveluiden käyttäjien, kiinteistönomistajien, yrittäjien ja asukkaiden kannalta pitkällä aikavälillä toiminnallisesti, laadullisesti ja taloudellisesti parempia ratkaisuja, kuin hanke kerrallaan suunniteltuna voitaisiin saavuttaa. Kiinteistönomistajille korttelisuunnitelma on positiivinen mahdollisuus. Sitä toteuttamalla voidaan lisätä kiinteistön arvoa ja tuottoja.

Korttelin 188 sijainti kaupunkirakenteessa.

Kohdekortteli

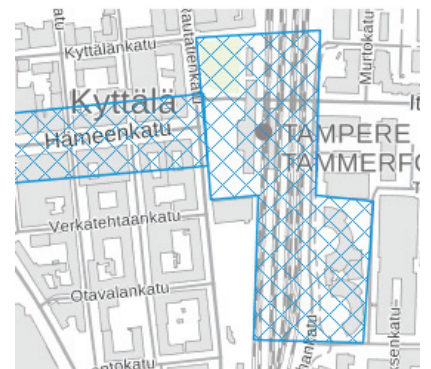
Kortteli 188 sijaitsee XII kaupunginosassa (Kyttälä) Tampereen ydinkeskustassa.

Suunnittelualue rajautuu Verkatehtaankatuun, Rautatienkatuun, Otavalankatuun ja Tuomiokirkonkatuun. Suunnittelualue sijoittuu vastapäätä rautatietä ja ratapihaa, joka rautatieaseman ja veturitallien kanssa muodostaa valtakunnallisesti merkittävän rakennetun kulttuuriympäristön (RKY). Myös asemalta alkava Hämeenkatu on RKY-alueita. Lisäksi arvokohteista lähellä sijaitsee Ortodoksikirkko, joka on kirkko- ja kulttuuriympäristön suojeltu rakennus.

Selvityksen menetelmät ja sisältö

Selvityksessä sovelletaan kulttuuriympäristön analyysiin kehitettyä DIVE-menetelmää. Menetelmän prototyyppi on kehitetty Baltian ja Pohjoismaiden EU-hankkeessa ”Sustainable Historic Towns: Urban Heritage as an Asset of Development” (2003–2005) ja kehitystyötä on jatkettu Pohjoismaisessa ”Communicating Heritage in Development Processes” -hankkeessa 2007-2008¹.

DIVE-menetelmää sovelletaan seuraavasti: Aluksi on **kuvattu** tarkastelualueen historiallinen luonne. Tätä varten on koottu ja jäsenetty tietoa kohteiden historiasta, kehityksestä ja ominaispiirteistä aika-tila-matriisiin muotoon. Karttatarkasteluissa

Hämeenkatu ja Tampereen rautatieasema ja veturitallit: RKY-alueen rajaus (kartta: Museovirasto, www.rky.fi/read/asp/r_kohde_det.aspx?KOHDE_ID=1005)

¹ Museovirasto, www.nba.fi/fi/ajankohtaista/tiedotearkisto?Article=5947 (luettu 12.8.2015).

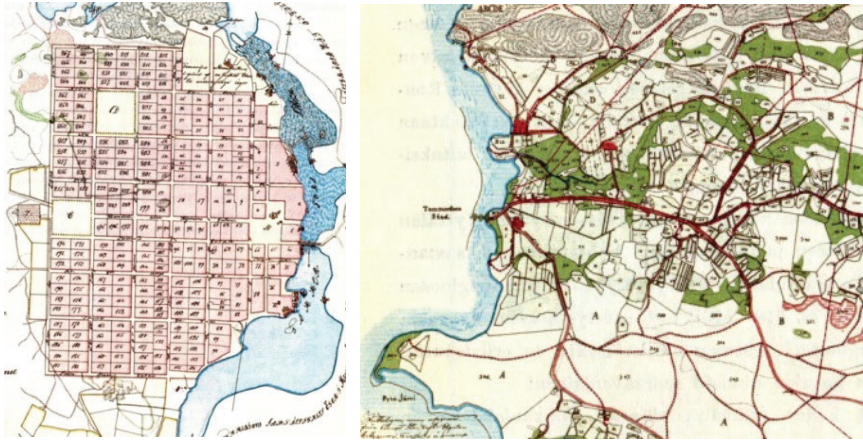
kuvataan mm. kaupungin rakentumista tarkastelualueella, sekä kortteleiden rakennusten käyttöhistoriaa. Kuvausosion perusteella on koostettu historiallisen merkityksisällön **tulkinta**. Tulkinnassa arvioidaan ympäristön ja sen eriaikaisten osien luettavuutta, alkuperäisyyttä, säilyneisyyttä ja nykytilaa. **Arvotusvaihe** perustuu tulkintaan, jonka perusteella määritellään kulttuurihistoriallisia arvoja ja muutoksen-sietokykyä. Arvojen muutoskestävyyttä on lopuksi pohdittu eri mittakaavoissa.

Selostus jakautuu kolmeen osaan, joista ensimmäisessä pureudutaan historiaan, toisessa tulkitaan historian merkkejä nykytilassa, sekä osoitetaan alueen, kortteleiden ja rakennuskohteiden kaupunkikuvallisia ominaispiirteitä ja arvoja. Kolmannessa osassa arvioidaan suunnitelman suhdetta kaupunkikuvaan, toimintoihin ja rakennuskohteiden arvoihin.

Työssä tarkastelumateriaalina ovat alueen rakentumiseen liittyvät suunnitteludokumentit, kuten historialliset kartat ja asemakaavat, sekä arvokohteiden rakennuspiirustukset. Lisäksi lähtötietomateriaalina käytettiin Tampereen historiaa koskevia kirjoituksia ja teoksia. Herkkyystarkasteluissa arviointiaineistona on käytetty korttelisuunnitelman luonnosaineistoja. Lisäksi kortteleita ja niiden lähiympäristöä on tarkasteltu paikan päällä valokuvaamalla.

3. RAKENTUMISEN HISTORIA

Alueen rakentuminen

Vasemmalla Tampereen kaupungin mittausopillinen Asemakartta vuodelta 1825, joka pohjautuu vuoden 1822 Asemakaavaan ja oikealla Kyttälän puoli J. G. Walleniuksen mittaama Tammerkosken Jakokunnan rintamaasta vuodelta 1822 (kuva: Väinö Voionmaa, Yrjö Raevuori: "Tampereen historia" (1929–1935) / Tampereen kaupunki).

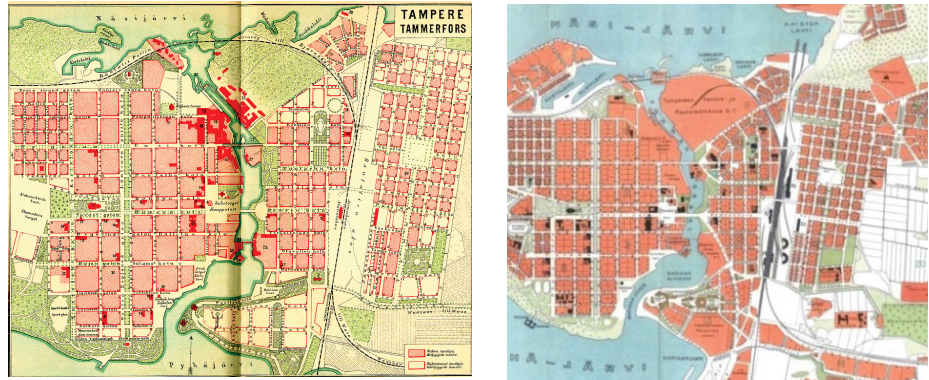
Kyttälän alue oli maalaismaisemaa 1800-luvun alkupuolella, ennen liittämistään Tampereeseen. Taloja ympäröivät peltokappaleisiin jaetut vainiot ja vainioita reunustivat pohjoisessa Näsijärven rantakalliot, idässä vain osittain viljellyt takamaat ja etelässä Kalevankankaan harjumaat. Lähimpänä Tammerkosken siltaa sijaitsi Kyttälän talo.

Kaupungin teollistuessa teollisuusrakentaminen sijoittui kosken varteen. Teollistumisen myötä kaupungin ulkopuolinen Kyttälä kasvoi nopeasti. Se liitettiin Tampereeseen, kun kaupunki osti alueen vuonna 1877 Hatanpään kartanolta, Messukylästä. Aluetta ryhdyttiin heti kaavoittamaan, mutta kaavan toteutus jäi 1890-luvulle.

Vanhassa Kyttälässä Isonsilan edessä oli Kolmikulmatori, josta lähti vasemmalle Tammelan suuntaan vievä Vanha maantie. Torilta oikealle Hatanpäästä kohti vei Uusi maantie, jota rautatien valmistuttua jatkettiin asemarakennukselle asti. Vasemmalla: Tampere 1879 / Tampereen kaupunki – Historiallisia ja tilastollisia tietoja ja oikealla alkuperäinen karttapiirros: V. Lindholm 1889, Tampereen rakennusvirasto (Koskesta voimaa)

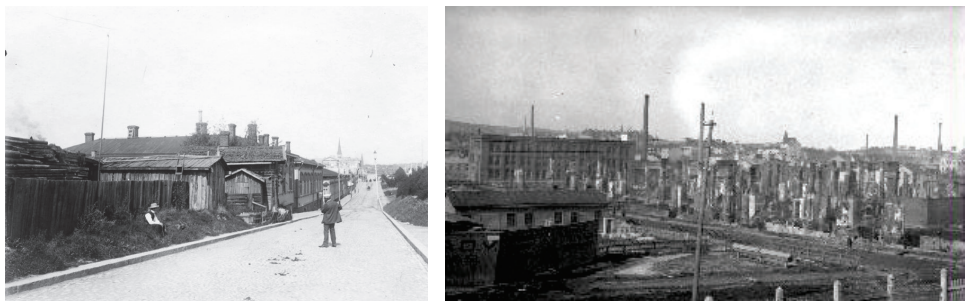
1800-luvun lopun teknologisen kehityksen myötä rautatieliikenteen merkitys tavarakuljetuksessa alkoi kasvaa voimakkaasti ja Suomessakin alkoivat toimet rataverkon rakentamiseksi. Hämeenlinna-Tampere ratayhteys valmistui 1876. Rata linjattiin Kyttälän katuverkon suuntaisesti kaupungin itälaidalle. Samana vuonna rakentui myös puinen asemarakennus Hämeenkadun päähän. Tampereesta muodostui ajan kuluessa keskeinen ja vahvasti liikennöity tavaraliikenteen ja myöhemmin myös henkilöliikenteen asema.

Vasemalla Suomen Matkailija-Yhdistyksen Suomikartaston Tampere vuodelta 1902. Oikealla asemakartta vuodelta 1928.

Kyttälä kärsi vuoden 1918 sodassa ja tarkastelualueella lähinnä rakennusten piiput jäivät tulituksissa jäljelle. Alueen jälleenrakennus kesti pitkälle 1920-luvulle. Osa uusista rakennuksista oli 3-6-kerroksisia kivitaloja, osa puurakennuksia tuhoutuneiden tapaan.

Kun Kyttälää rakennettiin uudelleen 1920-luvulla, vallalla oleva tyyli suunta oli klassismi. 1920-luvun klassismin rakennuksia on Suomessa eniten vuosikymmenen lopulta, mutta Kyttälässä monet rakennuksista ovat joko alkupuolelta tai puolivälistä vuosikymmentä.

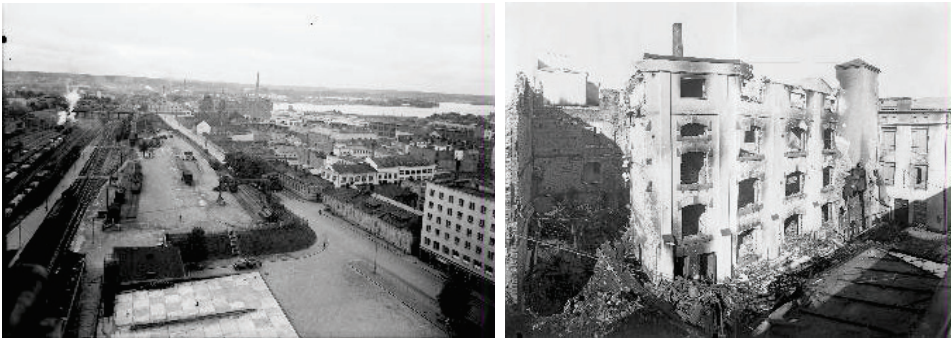

Vasemalla Rautatienkatua Ortodoksikirkon tontin kupeesta 1910-luvun tietämillä (kuva: Richard Thulé, *Tampereen museot*). Oikealla näkyy tuhoutunutta Kyttälää 1918 taistelujen jälkeen. Suvantokadun ja Tuomiokirkonkadun risteys (kuva: Tampereen museot).

Ennen II maailmansotaa Tampereen keskustakorttelit olivat rakentuneet vuonna 1897 laaditun lähes koko keskusta-alueen kattavan ruutuasemakaavan mukaisesti. Keskustan korttelit olivat umpikortteleita, joiden rakentumista ohjasi vuonna 1898 uusittu rakennusjärjestys. Sen mukaan keskustassa sai rakentaa kivirakennuksia, joiden korkeus oli kadun leveys + 2,5 metriä. Puistokatujen varsilla enimmäiskorkeudeksi määriteltiin 23 metriä. Rakentuminen toteutui niin, että tärkeimmäksi keskustakaduksi muodostuneen Hämeenkadun varren talot rakennettiin viisikerroksisina kivitaloina ja muualla pääsääntöisesti matalina puurakennuksina ja paikoin 2-3-kerroksisina kivitaloina.

Kyttälän eteläosan asemakaavamuutos vuodelta 1952. Modernistinen pohjois-etelä-suuntainen puoliavoin korttelimalli esitettiin alun perin asemakaavassa jo vuonna 1941. Voimassa oleva vuoden 1952 kaavamuutos koski piha-alueiden järjestelyjä. Tampereen kaupunki, kaava-arkisto. Väritys vahvennettu.

Vasemmalla Rautatiekatua ja ratapihaa 1940-luvulla (kuva: E.M. Staf, 1940-1949, Tampereen museot), oikealla pommituksissa raunioitunut Haarlan kirjekuoritehdas (kuva: E.M. Staf, 1940, Tampereen museot).

Talvi- ja jatkosodissa Kyttälään osui yksittäisiä pommeja. Kun rakentaminen II maailmansodan jälkeen uudestaan kiihtyi, lähes koko keskusta kaavoitettiin uudelleen ja matalat puu- ja kivirakennukset korvattiin uusilla kerrostaloilla. Käytännössä tämä tarkoitti sitä, että Hämeenkadun varren kortteleiden melko uudet ja massiiviset kivitalot säilyivät ja uusia kaavoja laadittiin seuraavien lähimpien 3-4 korttelin mittaiselle vyöhykkeelle.

Funktionalistiset suunnitteluihanteet olivat vakiintuneet kaupunkisuunnitteluun 1940-luvulla. Keskustaan toteutettiin uutta avokorttelimallia pohjois-etelä-suuntaisena korkeiden lamellitalojen sarjana. Väleihin suunniteltiin matalat 2-kerroksiset liike- ja toimistorakennukset. Kyttälän eteläinen puoli on kaavoitettu yhtenä kokonaisuutena (1941, 1949 ja 1952), muualla asemakaavoja on laadittu pienemmissä osissa tarpeen mukaan. Vanhempien kivitalojen odotettiin korvautuvan aikaa myöden myös vastaavalla uudella lamellikorttelityypillä, osasta laadittiin uudet modernit asemakaavat 1960-luvun lopulla.

Rakennusperinnön vaaliminen nousi modernismin vastaliikkeenä ja 1970-luvulla aloitettiin suojelutoimet. Suojelukaavat yleistyivät 1980-luvulla ja Hämeenkadun varren kivitalot pääsääntöisesti suojeltiin. Näin vakiintui yhdistelmä, jossa on vanha umpikorttelirakenne Hämeenkadun varrella ja sen ulkopuolella puoliavoin, pohjois-etelä -suuntainen korttelirakenne. Lisäksi yksittäisiä 20-luvun kivitaloja on säilynyt korttelirakenteen seassa.

Näkymät Verkatehtaankadulta länteen (ylh.) ja itään (alh.). Tyypillinen näkymä, jossa sekä matalia puurakennuksia että korkeampia kivirakennuksia. Kuvissa Haarlan kirjekuoritehdas tulella 1940 (kuvat: Teuvo Mäkinen ja Bertel Strömmer, Tampereen museot).

Korttelin 188 muodostuminen

1800-luvun lopulla, ennen Kyttälän ensimmäistä asemakaavaa, nykyisen 188-korttelin alueella oli vain muutama rakennus. Ne olivat osa vapaamuotoisesti rakennuttua Kyttälän työväenasutusta ja sijaitsivat silloisen kaupunkirakenteen itäreunalla.

Vuonna 1879 laaditun asemakaavan toteutuessa korttelin 188 kadunpuoleisille varsille rakennettiin enimmäkseen yksikerroksisia puurakennuksia. 1900-luvun alussa kortteliin rakentui myös kaksi tehdasrakennusta; Tampereen Pukutehtaan ensimmäinen vaihe valmistui 1906 ja Haarlan kirjekuori- ja paperinjalostustehdas rakennettiin korttelin sisäosaan 1907. Molempia tehdasrakennuksia laajennettiin 1910-luvulla Verkatehtaankadun varteen. Haarlan tehdasrakennus raunioitui 1940 vuoden pommituksissa, mutta muutama vuosi sitten laajennettu Pukutehtaan rakennus säilyi.

Rautatienkadulla tuhoutuneita rakennuksia vuonna 1940 (kuva: Teuvo Mäkinen, 1940, Tampereen museot).

Puutaloista osa oli asuinrakennuksia, osa liiketiloja. Muun muassa Tuomiokirkonkatu 21:n tontilla, yksikerroksisessa puutalossa, sijaitseva Osuuskauppojen Keskuskunnan sivukonttori (SOK) vuosina 1907-1912. Kyttälän puutaloista suuri osa tuhoutui 1918 vuoden taisteluihin liittyvissä tulipaloissa, ja todennäköisesti myös kortteli 188 koki vaurioita.

Pukutehdasta laajennettiin 1920- ja 30-luvuilla. Vuoden 1940 pommituksissa Rautatienkadun varren puutaloja tuhoutui ja tontin sisäosissa sijainnut Haarlan kirjekuoritehdas raunioitui. Matalat asuinrakennukset korvautuivat 1940-luvulla laaditun modernistisen asemakaavan mukaisesti 1960- ja 1970-luvuilla. Kortteliin valmistui kolme lamellitaloa, joihin kaikkiin liittyi matalat liikerakennussiivet, Koy Kyttälänkulma 1966, As. Oy Tuomiokirkonkatu 21 vuonna 1967 ja As. Oy Rautatienkatu 22 vuonna 1974.

Aika-tila-matriisi

Seuraavalla aukeamalla on esitetty Aika-tila-matriisi, joka tiivistää historian eri vaiheiden vaikutuksia eri mittakaavoissa. Matriisia voi lukea kahteen suuntaan: ylhäältä alaspäin liikkuu aikajana, joka alkaa alueen vanhimmasta rakennetusta historiasta, 1800-luvun alusta ja etenee kohti nykyaikaa. Vasemmalta oikealle käsitellään samassa ajassa eri näkökulmia alueeseen: tonttia, kaupunkirakennetta, yhteiskuntaa, paikkaa, suunnitteluideologiaa ja tarkasteluajankohdasta säilyneitä merkkejä nykypäivänä.

KORTTELIT

KAUPUNKIRAKENNE

YHTEISKUNTA

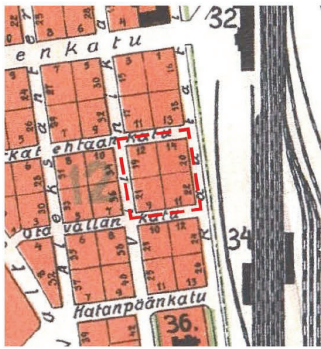
1870-1890-LUVUT

- Vuonna 1876 Tampereen kaupunki osti Hatanpään kartanolta Kyttälän ja Tam- melan alueet ja ryhtyi laatimaan niille asemakaavaa.
- Tampereen rata saatiin valmiiksi samana vuonna¹.
- Teollistuminen oli käynnissä 1800-luvun lopulla. Tampereella tärkeä teollisuuden ala oli tekstiiliteollisuus.

¹ <http://www15.uta.fi/koskivoimaa/liikkuminen/1870-00/rautatie1.htm>

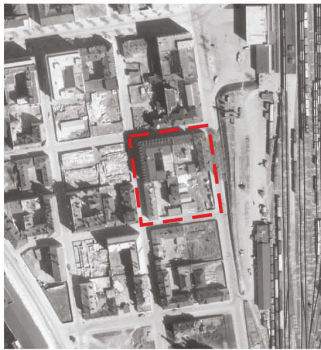
1900-1930-LUKU

- Vuoden 1918 sota oli jättänyt jälkensä myös Kyttälään ja vasta 1920-luvun puolella tuhot saatiin korjattua ja tuhoutuneet talot korvattua.
- Vuoden 1929 pörssiromahdus aiheutti maailmanlaajuisen laman, joka vaikutti erityisesti rakentamiseen Suomessa.
- Linja-autoliikenne alkoi Tampereella vuonna 1923¹.

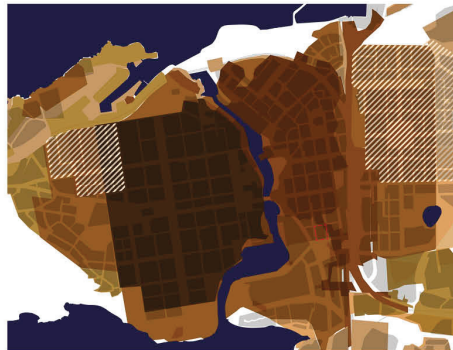
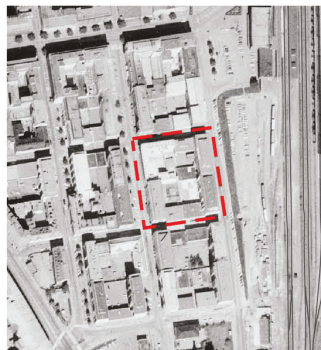
¹ http://www.kaupunkiliikenne.net/Tampere/tpe_historia.html

1940-1950-LUVUT

- Sotakorvaukset saatiin maksettua v.1952, minkä jälkeen talous lähti vahvaan kasvuun.
- Maaltamuutto kaupunkiin alkoi.
- Liikennemäärät kasvoivat ja autoistuminen alkoi.
- Suuret ikäluokat syntyivät sodien jälkeen. Monilapsiset perheet asuivat pienissä asunnoissa.
- Aikaa leimasi tulevaisuudenusko, vahva modernismi.

1960-1980-LUVUT

- Yksilöllistyminen ja talouskasvu näkyivät kaupungissa mm. autoistumisena ja asuin- väljyyden kasvuna.
- Perinteinen savupiipputeollisuus alkoi hiipua Suomessa ja myös Tampereella. (Verkatehtaan uusi asemakaava 1973.) Keskustojen teollisuusalueita muutettiin kaupalliseen tai toimistokäyttöön.
- Kaupan rakennemuutos
- Maaltamuutto kaupunkiin lisäsi asuntopulaa kaupungeissa. Kaupungit kasvoivat.
- Asumisväljyys kasvoi ja lapsiperheet muuttivat kauemmas keskustasta.

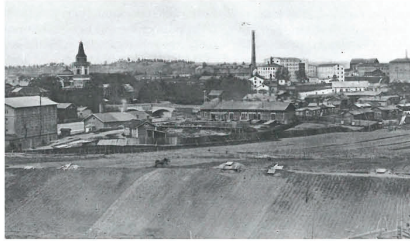
1990-2010-LUVUT

- 1990-luvun alussa Suomi joutui lamaan, mikä vähensi rakentamista.
- Kivijalkaputiikit ja kaupat ovat siirtymässä verkkoon, tai suurempiin yksiköihin kaupunkirakenteen reunamille. Keskustan elinvoimaisuutta pyritään ylläpitämään uusilla täydennysrakentamishankkeilla.
- Kaupunkien keskusta-alueita kehitetään myös jalankulun ehdoilla.
- Esteettömyyttä pyritään parantamaan.
- Asumisväljyys kasvaa edelleen

PAIKAN HISTORIA

- Puinen rautatieasema valmistui 1876.
- Vanhan Kyttälän Kolmikulmatori oli Hatanpäälle ja Pirkkalaan johtavan Vanhan maantien sekä Tammelaan johtavan Uuden maantien risteyskohta.

Näkymä Sorin mäeltä kyttälään vuonna 1866. (kuva: Tampere-seuran arkisto; Kuusela 2014, 12.)

- Kortteliin 188 valmistui 1906 tehdasrakennus, joka siirtyi 1926 Tampereen Pukutehtaan omistukseen.
- Vuoden 1918 taistelut koskettivat Kyttälää ja kaupunginosan puutaloista suuri osa tuhoutui. Myös kivitalot kärsivät vaurioita.
- Kyttälää jälleenrakennettiin koko 1920-luvun ajan.

Tuhoutunutta Kyttälää vuonna 1918 Tuomiokirkonkadulla (kuva: Tampereen museot).

- Kaupunki kasvoi ja uusia kaupunginosia rakennettiin, mm. Kalevan läntiset osat valmistuivat.
- Keskusta-alueen kaavoja päivitettiin. Kyttälään mahdollistuivat lamellitilat mataline liikesiipineen.
- 1950-luvulta alkaen keskustassa yleistyivät kerrostalot.
- Uusi rautatieasemarakennus rakentui 1930-1940-luvuilla.

Kyttälän pommituksissa tuhoutuneita kortteleita 1940 (kuva: Bertel Strömmer, Tampereen museot).

- Tampereen yliopisto aloitti toimintansa Tampereellä vuonna 1960.
- Kortteliin 188 rakentui uusia lamellitiloja ja tontin viimeiset matalat puutalot purettiin.
- Pukutehtaan tilat muutettiin 1970-luvulla myymälä- ja koulutiloiksi.

Ratatojita, Rautatiekatua vuonna 1963 (kuva: Erkki Kauppila, Tampereen museot).

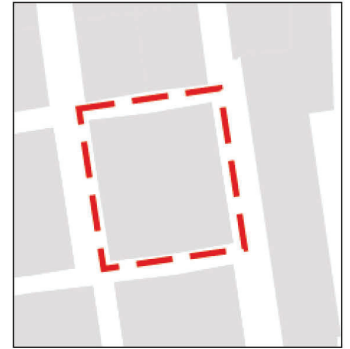
- Tampereen keskusta lähialueineen on haluttua asuinalueita, minkä vuoksi sitä pyritään tiivistämään ja tarjoamaan uusia asuntoja.
- Asemakeskusta suunnitellaan merkittäväksi solmukohtaksi.
- Ratinan kauppakeskus valmistuu.

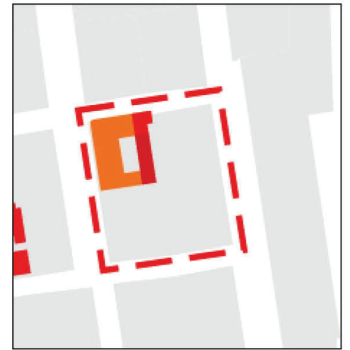
Rautatiekatu 22 ja taustalla Tornihotelli.

KAUPUNKISUUNNITTELU MERKIT TÄNÄÄN

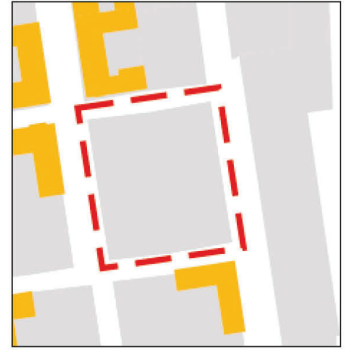
- Kyttälä oli rakentunut ilman asemakaavaa 1800-luvun aikana.
- 1800-luvun lopun kaupunkisuunnittelussa vallalla oli ruutukaava.
- Toiminnot vaihtelivat samallakin tontilla ja teollisuus limittyi asuntojen, myymälöiden ja kotieläinten sekaan.

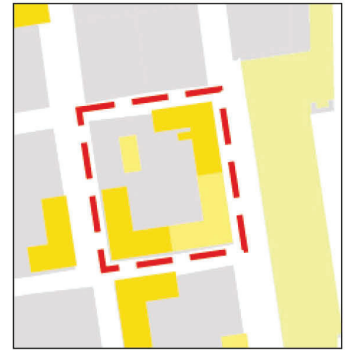
- Kaupunkisuunnittelun tuli vastata kaupunkien kasvuun.
- 1920-luvun klassisen kaupunkisuunnittelun kauteen kuuluivat umpikorttelit, näkymäpäätteet ja aukiosarjat.
- Arkkitehtuurin tyylinä vallalla oli 1920-luvun klassismi, joka oli alussa koristeellisempaa ja pelkistyi vuosikymmenen loppua kohden.
- 1930-luvulla vallitseva tyyli oli funktionalismi, jota myös Pukutehtaan 30-luvun laajennusosat edustavat.

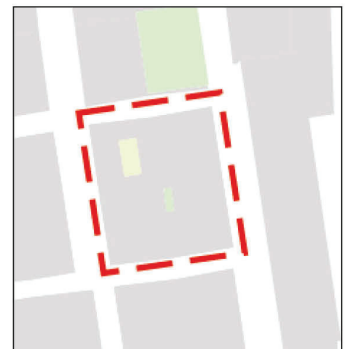
- Modernismi leimasi kaupunkisuunnittelua: hygienia, puistot, valonsaanti, toimintojen erottaminen eri alueille, liikenteen kasvun huomioiminen.
- Kaavoituksessa pyrittiin erottamaan eri toiminnot (mm. asuminen ja työ) toisistaan.

- Rakentamista säänneltiin yhä enemmän eri tasoilla. Toisaalta myös rakennusliikkeet pääsivät aiempaa enemmän vaikuttamaan rakentamiseen. Rakentaminen teollistui.
- Kaupunkisuunnittelua tehtiin liikenteen ja asuntojen ehdoilla, kaupunkitilan ja -elämän ollessa toissijaisia toimintoja.
- Verkatehtaan purkukiista johti rakennusosuusliikkeen synty-miseen Suomessa.

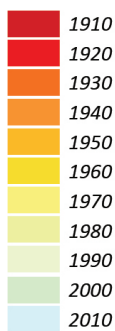
- Yksitoimintaisista alueista ja rakennuksista ollaan siirtymässä takaisin toimintojen sekoittumiseen. Rakennustasolla puhutaan hybridirakentamista.
- Korkea rakentaminen lisääntyy. Monet suunnitellut hankkeet lähestyvät toteutusvaihetta.

4. NYKYTILAN TULKINTA JA ARVOTTAMINEN

Alueen rakentamisvuosikymmenet

Luvussa tulkitaan rakennetun historian näkymistä kaupunkikuvassa. Tulkinnan pohjaksi on suoritettu inventointi tarkentaen historiaan tutustumista kohdekohtaisesti, sekä maastokäynnein. Tulkinta on kirjoitettu kuvaukseksi, joka etenee suuremmasta mittakaavasta (kaupunkirakenne) pienempään (yksittäisiin rakennuskohteisiin). Eri mittakaavatarkastelujen lopussa tiivistetään johtopäätöksenä käsiteltävän aiheen arvot.

Arvottamalla esitetään, mitä ominaispiirteitä alueella ja rakennuksissa tulee säilyttää. Alueiden arvotus perustuu pääosin jo tehtyihin selvityksiin². Yksittäisiä kohteita on arvioitu selvitysten lisäksi myös tutustumalla rakennusvalvonnan arkistosta löytyneisiin rakennuslupakuviin ja arvioimalla rakennuksen suhdetta paikkaansa ja rakentamishistoriaansa. Arvoluokituksen painotus on paikallisessa näkökulmassa, sillä Museovirasto luokittelee valtakunnalliset arvot.

Suomalainen rakennuskanta on iältään varsin nuorta, vain alle 15 % on rakennettu ennen toista maailmansotaa. Näin 1900-luvun alkupuolen rakennuskanta on arvokasta jo ikänsä puolesta.

Arvottamisen päänäkökulmat

Tällä hetkellä yleisiksi arvotusnäkökulmiksi ovat vakiintuneet:

Arkkitehtoniset arvot. Kohteen rakennushistorialliset ja rakennustaiteelliset arvot.

Historialliset arvot. Kohteen liittyminen mm. sivistys- tai taloushistoriaan.

Ympäristölliset arvot. Kohteen liittyminen kaupunkikuvaan tai maisemaan.³

Julkaisussa Tampereen kantakaupungin rakennuskulttuuri 1998 näkökulmia on halettu laajentaa ja siinä on päädytty seuraaviin tyyppiluokituksiin:

H = henkilöhistoria

I = innovaatio, tekninen kehitys

K = kulttuurihistoria

M = maisema, kaupunkikuva, ympäristökokonaisuus

R = rakennustaide

² mm. Tampereen keskustan rakennettu ympäristö 2012, Tampereen kantakaupungin rakennuskulttuuri 1998, Valtakunnallisesti merkittävät rakennetut kulttuuriympäristöt RKY (Museovirasto).

³ Kivilaakso 2010, 8.

Tässä selvityksessä kohteen arvoja on tarkasteltu kolmesta eri päänäkökulmasta: arkkitehtoniset arvot, ympäristöarvot ja historialliset arvot.

Arkkitehtoniset arvot

Rakennustaiteellisesti arvokkaina pidetään mm. puhdaspiirteisiä arkkitehtuurityylikausien edustajia. Tyylikausien tarkka määrittely on kuitenkin haastavaa, sillä rakennusvaiheessa ajan tyylivirtaukset sulautuvat liukumina toisiinsa. Esimerkiksi 1920-luvun klassismi yksinkertaistuu kohti vuosikymmenen loppua ennen funktionalismin täysin koristeista riisuttua muotokieltä. Ja toisaalta vielä funktionalismin rakennuksissa saattaa olla vielä viittauksia joihinkin antiikin aiheisiin (esimerkiksi Piispantalo Pyynikillä). Rakennustaiteellisia arvoja määritelläänkin usein tyylipiirteiden lisäksi arkkitehdin perusteella: esimerkiksi Tampereella Bertel Strömmerin suunnittelemissa rakennuksilla on erityisasema⁴.

Rakennusteknisesti arvokkaassa kohteessa on käytetty rakennusteknisesti mielenkiintoisia, innovatiivisia, tyypillisiä tai uniikkeja ratkaisuja.

Rakennusperinteisesti arvokkaita ovat omaa aikakauttaan tai ja alueensa rakennusperinnettä edustavat kohteet.

Ympäristöarvot

Maisemallisesti tai kaupunkikuvallisesti kohde on merkittävä, jos se on arvokkaan ympäristökokonaisuuden osatekijä, näkyy ympäristöönsä hyvin tai se muodostaa oman maisemallisen kokonaisuutensa.

Historialliset arvot

Asutushistoriallinen arvo liittyy kohteen tai paikan asutushistoriaan.

Taloushistoriallisesti kohde on arvokas, jos se on teollisuus-, kauppa- tai liikennehistorian kannalta merkittävä. Liittyy merkittävään taloudelliseen toimintaan.

Sivistyshistoriallisesti arvokkaita ovat esimerkiksi kirjastot ja koulut.

⁴ mm. Tampereen kantakaupungin rakennusinventoinnin kriteereissä mainitaan Strömmerin tuotanto erikseen (s. 12).

Aatehistoriallisesti arvokkaita ovat esimerkiksi työväentalot ja seurojen talot, mutta tässä kategoriassa voidaan arvioida myös esimerkiksi kansanperinteeseen liittyviä rakenteita ja rakennuksia. *Henkilöhistoriallisesti* arvokas puolestaan liittyy johonkin historiallisesti merkittävään henkilöön.

Tapahtumahistoriallisesti arvokas on jonkin ilmiön kehitykseen liittyvä rakennus tai paikka, jossa on tapahtunut jotakin merkittävää. Tampereella erityisesti vuoden 1918-sodan tapahtumapaikkoja lasketaan tähän kategoriaan.

Sosiaalhistoriallisesti arvokas kohde edustaa havainnollisella tavalla alueelle tyypillistä sosiaalista kerrostumaa, elämäntapaa yms. Keskustan kerrostaloissa esimerkiksi palvelusväen portaikot kertovat erilaisesta elämäntavasta. 1920-luvulla erilliset portaikot vähenivät. Kuitenkin varsinkin suurempiin asuntoihin oli edelleen kaksi sisäänkäyntiä: pääovi aulaan ja pienempi sivuovi eteiseen. Pienemmät asunnot sijoituivat siipiosiin pihan puolelle ja näissä osissa ei yleensä ollut hissejä. Myös julkisivut olivat pihan puolella riisutummat kuin kadulla.

Arvottamisen kriteerit

Kriteereitä tarvitaan luokittelussa, missä tutkitaan eri arvonäkökulmien täyttymistä. Edellä kuvattuja arvoja tarkastellaan käytännössä seuraavien kriteerien pohjalta:

- edustavuus, tyypillisuus
- harvinaisuus
- alkuperäisyys, säilyneisyys, muutosten eri tasot,

Koska rakennuksia on aina muutettu, on täysin alkuperäisessä asussaan olevaa vanhaa rakennusta lähes mahdotonta löytää. Kulttuurihistoriallisen arvon kannalta oleellista miksi ja miten muutokset on tehty. Usein suuret, kohteen ajankohdalle vieraat muutokset vähentävät rakennuksen antikvaarista arvoa.

- yhtenäisyys
- kerroksisuus
- symbolimerkitys, opetus- ja tutkimusarvo sekä intensiteetti

Täysin alkuperäisessä asussaan olevia rakennuksia on hyvin vähän, rakennuksia on lähes aina jollain tavalla ajan kuluessa muutettu tai korjattu. Kulttuurihistoriallisen arvon kannalta oleellista miksi ja miten muutokset on tehty. Usein suuret, kohteen ajankohdalle vieraat muutokset vähentävät rakennuksen antikvaarista arvoa.

Kriteereistä ehkä abstraktein on intensiteetti, joka puolestaan tarkoittaa sitä, kuinka vahvasti rakennuskohde tai ympäristö viestii alkuperäisestä tai muuten merkittävästi historiaansa kuuluneesta käyttötarkoituksesta

Säilyneisyys

Säilyneisyyden tarkastelu jaetaan usein neljään eri tasoon:

Hyvin säilynyt: Rakennus on alkuperäinen tai jotakin merkittävää rakennusvaihetta edustava asu on säilynyt. Muutokset ovat pienehköjä ja paljon vanhaa materiaalia on säilynyt. Rakennuksen ikä on hahmotettavissa helposti.

Kohtalaisen hyvin säilynyt: Rakennuksessa on saatettu tehdä kohtalaisen paljon muutoksia, mutta hahmo ja rakentamisaika ovat vielä helposti nähtävissä. Huonejako on säilynyt pääpiirteissään.

Merkittävästi muutettu: Rakennuksessa on tehty suuria muutoksia julkisivuissa ja sisätiloissa. Alkuperäinen hahmo on kuitenkin tunnistettavissa, samoin rakentamisaikakohta

Täysin muutettu: Alkuperäistä rakennusaikaa ja rakennuksen hahmoa ei ole enää tunnistettavissa

Arvoluokat ja niiden määrittely

Tampereen kantakaupungin rakennuskulttuuri 1998- julkaisussa on arvoitettu tamperelaisia rakennuksia kuusiportaisella arvoluokituksella. Korttelin 188 rakennuksia ei ole esitelty julkaisussa eikä niille näin ollen ole määritelty arvoluokkaa.

Näkymä Ratapihankadulta ratapihan yli länteen.

Rautatienkatua pohjoiseen Kalevantietä.

Rautatienkatua aseman kohdalta etelään.

Kaupunkirakenne

Kortteli 188 kuuluu 1800-luvun lopussa rakentuneisiin Kyttälän alueen ruutukaava-kortteleihin, joita myöhemmin on muokannut samaa ruutukaavaa noudatteleva asemakaava 1940-luvulta. Kortteli sijoittuu Rautatienkadun ja rautatien varteen osaksi keskustan korttelirakennetta.

Kortteli on osa ydinkeskustaa ja on toiminnoiltaan sekoittunutta korttelirakennetta, josta ensimmäinen kerros on aktiivista kadulle aukeavaa liiketilaa, kun taas ylemmät kerrokset pääosin asuinhuoneistoja.

Kaupunkikuva

Kaupunkikuvalla tarkoitetaan tässä yhteydessä kaupungin maisemallisia piirteitä, rakennustyyliä ja suljettua, sekä avointa kaupunkitilaa.

Kortteli sijoittuu kaupunkikuvallisesti 1800-luvun lopun Kyttälän ruutukaavan reunalle. Kyttälän alueen ruutukaavan kortteleissa on erityisesti kahta kerrostumaa: 1920-luvun klassismin rakennuksia, sekä 1940-luvun kaavan mahdollistamia modernistisia lamellikerrostaloja.

- ⇒ 1920- 1940-luvuilla rakentunut entinen tehdasrakennus on merkittävä osa korttelin luonnetta. Ympäröivistä korkeammista lamellitaloista poikkeava mittakaava ja tunnistettavina säilyneet julkisivut tekevät siitä myös tärkeän alueen identiteetin kannalta.
- ⇒ Korttelille on kaupunkirakenteellisesti ja kaupunkikuvallisesti erityistä sijainti kaupungin ruutukaavaan reunassa, osana yhtenäistä ratapihaa rajavaa seinämää.

Asema-aukio ja ratapiha

Suunnitteluala sijoittuu rautatien ja ratapihan läheisyyteen, joka rautatieaseman, asema-aukion ja veturitallien kanssa muodostaa valtakunnallisesti merkittävän rakennetun kulttuuriympäristön (RKY). Rautatien ja ensimmäisen asemarakennuksen valmistuttua 1870-luvulla aseman yhteyteen perustettiin myös asemapuisto, joka oli kaupungin ensimmäisiä julkisia puistoja.⁵ Asemaan liittyvä aukiotila on nykyisellään suurilta osin pysäköintialuetta ja puistoalue on rajautunut alueen pohjoisosaan. Uuden Asemakeskuksen suunnitelmassa on esitetty uusi puistoalue asemarakennusten ja Rautatienkadun väliin ja liikenteen, ratapihan ja pysäköinnin, käytössä ollut tila muuttuu julkiseksi kaupunkitilaksi. Asemakeskuksen suunnitelmassa Ratapihankadun varrelle on esitetty uutta puistoaluetta kadusta rajaavia rakennuksia välille Kalevankatu-Verkatehtaankatu.

Tampereen Asemapuiston ympäristöhistoriallisessa selvityksessä suositellaan historiallinen julkisen kaupunkitilan kehittämistä kokonaisuutena. Tärkeimpänä kehittämistavoitteena todetaan olevan ”*asemarakennuksen edustan julkisen kaupunkitilan kehittäminen kulttuurihistoriallisena kokonaisuutena, joka muodostuu avoimesta asema-aukiosta ja sen molemmille puolille sijoittuvasta kaupunkivihreästä. Tavoitteena on kaupunkitilan historiallisten ja kaupunkikuvallisten ominaispiirteiden säilyttäminen ja niiden vahvistaminen.*”⁶

Tampereen Asemakeskuksen yleissuunnitelma joulukuuta 2019/ Cobe Architects, Lunden Architecture Company.

Tampereen ratapihaa etelään 1930-luvun tienoilla ennen uuden aseman rakentamista. Rautatienkadun varrella on matalia puutaloja. Katua reunustaa puurivi. Taustalla korttelin 188 sisäosaan sijoittunut Haaran paperitehdas takanaan Tampereen Pukutehdas. (Kuva: Tampereen museot, 1927-1939)

⁵ Maisema-arkkitehtitoimisto Näkymä Oy 2020, 67.

⁶ Maisema-arkkitehtitoimisto Näkymä Oy 2020, 69.

Näkymä Verkatehtaankadulta itään.

Näkymä Verkatehtaankadulta länteen.

Näkymä Rautatiekadulta pohjoiseen.

Näkymä Rautatiekadulta etelään.

Katutilat ja ympäröivä rakennuskanta

Verkatehtaankatu

Verkatehtaankatua rytmittävät 1940-luvun kaavan määrittelemät modernistiset lamellitalot ja niiden matalat liikesiivet. Verkatehtaankatu kulkee Hatanpään valtatieltä Rautatienkadulle. Kadun vanhempaa rakennuskantaa edustavat korttelin 188 Pukutehdas Oy:n rakennus, Ososen talo sekä Haarlan Palatsi Hatanpään valtatievarrella.

Rautatiekatu

Rautatiekatu on pitkä, nimensä mukaisesti rautatien suuntainen katu, joka kulkee pohjois- eteläsuunnassa Vuorikadulta alkaen Kalevantielle saakka. Rautatieaseman lisäksi kadun varrelle sijoittuvat merkittävät kirkot; Ortodoksikirkko ja Tuomiokirkko sekä niihin liittyvät puistoalueet. Rautatiekadun länsipuolen lamellitalojen pitkä yhtenäinen katujulkisivu rajaa ratapihan avoimempaa kaupunkitilaa.

Otavalankatu

Otavalankadun mittakaava vaihtelee 1940-luvun kaavan mukaisesti pääosin lamellitalojen 7-kerroksesta 2-3-kerroksisiin siiposiin. Kadun varteen osuu lisäksi useampikin 1920-luvun klassismia edustava rakennus. Otavalankadun länsipää on kävelykatu ja siellä kadun mittakaava on keskimääräistä Kyttälää matalampi. Kadun molemmissa päissä päätteenä on tornirakennus: idässä radan toisella puolella 25-kerrosta korkea Torni-hotelli, lännessä Hatanpään valtatievarrella 19-kerroksinen Hotelli Ilves.

Tuomiokirkonkatu

Tuomiokirkonkatu on yksi Kyttälän tärkeistä pohjois- etelä- suuntaisista kauppakaduista. Katua on levennetty 1940-luvun kaavoituksessa, mutta katutila kapenee sekä Hämeenkadulle tultaessa että entisen Otavallanhovin tontin kohdalla, noudattaen vanhempaa katulinjaa. Rakennukset ovat kadun varrella pääosin korkeita lamellitaloja. Korttelin 188 nelikerroksinen entinen tehdasrakennus poikkeaa mittakaavasta. Tuomiokirkonkadun, Suvantokadun ja Hämeenkadun välinen osuus ollaan muuttamassa kävelykaduksi.

⇒ Ruutukaavakortteleiden katujen varsilla näkyvimät rakennusajankohdat ovat 1920-luvun klassismi matalahkona ja tiiviisti katutilaa rajaavana kerrostumana sekä 1960-1970-luvun lamellitalot liikesiipineen. Lamellitalot rajaavat pohjois-etelä-suuntaisia leveämpiä (osittain katkelmallisia) puistokatuja ja liikesiivet sijoittuvat itä-länsi-suuntaisten kapeiden liikekatujen varrelle.

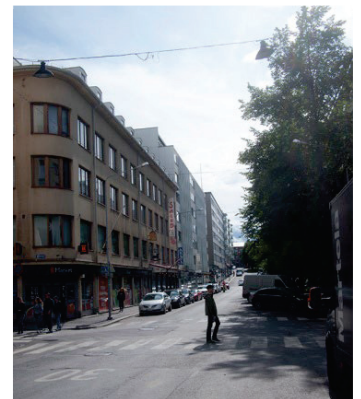
⇒ Kortteli 188 on osa Rautatienkadun varren merkittävää kaupunkikuvallista reunaa keskustan kortteleiden ja ratapihan avoimen maisematilan välillä.

Näkymä Otavalankadulta itään.

Näkymä Otavalankadulta länteen.

Näkymä Tuomiokirkonkadulta etelään.

Näkymä Tuomiokirkonkadulta pohjoiseen.

Rakennukset

Vasemmalla vanha tehdasrakennus Tuomiokirkonkadun ja Verkatehtaankadun kulmasta kuvattuna. Oikealla tehdään vanhin osa Verkatehtaankadulla.

Tampereen pukutehdas Oy vuonna 1936 Tuomiokirkonkadulta (kuva: Veikko Känninen, Tampereen museot).

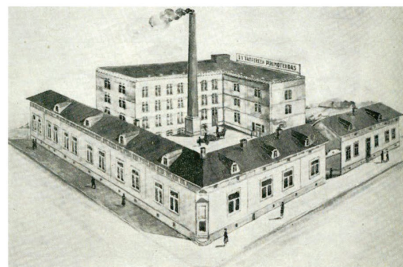
Koy Tuomiokirkonkatu 19

Arkkitehtitoimisto Jaakko ja Antti Tähtinen (1967)
188-2

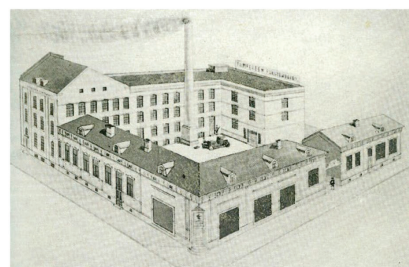
Tontilla sijaitseva nelikerroksinen rakennuskokonaisuus on rakentunut vuosien 1906-1939 aikana. Tontille rakentui 1890-luvulla kolme puurakenteista yksikerroksista asuinrakennusta ja piharakennus. 1904 piharakennuksen paikalle suunniteltiin tehdasrakennus, joka toteutui suunniteltua laajempina 1906. Tämä rakennusvaihe on nykyisen rakennuskokonaisuuden vanhin säilynyt osa. Tehdas esiintyi piirustuksissa asustetehtaan nimellä ("Hatt- och mössfabrik"). Suunnittelijana toimi August Krook.⁷

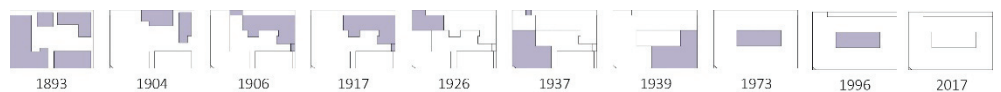
Pukutehdas 1910-luvulla sisäpihan puolelta (kuva: Eino Antero Bergius, 1910-1917, Tampereen museot).

Vuoden 1915 rakennusvaihe ennen laajennuksia (kuva: Neva Oy 2016, Tampereen Pukutehdas).

Vuoden 1926 rakennusvaihe (kuva: Neva Oy 2016, Tampereen Pukutehdas).

Tontin rakennusvaiheet (Neva Oy 2016, s.19 kaaviota mukaillen).

⁷ Neva Oy 2016, 20-29.

Vasemmalla vanha tehdasrakennus Tuomiokirkonkadulta päin kuvattuna. Oikealla tehdasrakennus korttelin sisäosista päin.

Tampereen pukutehdas osti tontin 1926 ja rakennutti olemassa olevaan tehdasrakennukseen kolmikerroksisen laajennusosan Verkatehtaankatuun kiinni sekä yksikerroksisen lisäosan Verkatehtaankadun ja Tuomiokirkonkadun kulmaan. Suunnittelijana toimi rakennusmestari Väinö Salmela. Tehdasta laajennettiin uudelleen vuosina 1937 ja 1939, jolloin rakennus saavutti nykyisen asunsa. Laajennukset suunnitteli rakennusinsinööri Veikko Kallio, joka oli piirtänyt 1930-40-luvuilla useita tehdasrakennuksia Tampereelle. Vuosina 1973 ja 1996 rakennuksen 1. ja 2. kerros laajennettiin kattamaan sisäpiha. Muutoksen suunnitteli arkkitehti Pekka Ilveskoski.⁸

Laajennuksien lisäksi sekä rakennuksen julkisivuihin että sisätiloihin on tehty useita muutostöitä. Merkittävimmät muutokset on tehty rakennuksen käyttötarkoituksen muutosten yhteydessä. Alun perin rakennuksessa oli tehdastilojen lisäksi konttoritiloja sekä pukutehtaan myymälä. 1970-luvulla tilat muutettiin myymälä- ja koulutustiloiksi ja 1990-luvulla asuntolakäyttöön. Nykytilanteessa rakennuksessa on liiketiloja sekä opiskelija-asuntola.⁹ Muutokset ovat vaikuttaneet etenkin rakennuksen sisätiloihin, kun alun perin avoimet tehdassalit on jaettu pienempiin huonetiloihin. Julkisivuihin on kohdistunut lukuisia muutoksia. Ruutuikkunat on poistettu 60-70-lukujen muutostöiden yhteydessä, ja katutason näyteikkunoita ja sisäänkäyntejä on uusittu useita kertoja.

Tuomiokirkonkatu 19:sta on valmistunut rakennushistoriallinen selvitys vuonna 2016 (Arkkitehtitoimisto Neva) asemakaavamuutoksen tueksi. Selvityksessä

⁸ Neva Oy 2016, 56.

⁹ Neva Oy 2016, 19.

Vasemmalla As. Oy Tuomiokirkonkatu 21 Tuomiokirkonkadun ja Otavalankadun kulmasta. Oikealla Tuomiokirkonkatu 21 korttelin sisäosasta kuvattuna.

As. Oy Tuomiokirkonkatu 21

Arkkitehtitoimisto Jaakko ja Antti Tähtinen (1967)
188-2

Rakennuksen on suunnitellut arkkitehti Jaakko Tähtinen, joka suunnitteli Tampereelle 1960-luvun puolivälissä myös muun muassa Saukonmäen asuinalueen. Lamellitalossa on Tuomiokirkonkadun puolella 7 kerrosta ja Otavalankadun puolella on kaksikerroksinen siipiosa.

Julkisivuissa on käytetty useita materiaaleja ja niissä vuorottelevat vaaka- ja pystyaiheet. Kadun puolella nauhaikkunoiden vaakalinja jatkuu sisäänvedetyissä parvekkeissa, jota halkovat pystysyntyiset teräsprofiilit. Pääty on muurattu tiilestä. Sisäpihan puolella elementtijako on näkyvissä ja välipohja on korostettu vaakanauhalla.

Katutasossa on liiketilaa, asuinhuoneistot sijoittuvat ylempiin kerroksiin. Rakennuksessa on kellari ja pysäköintihalli kahdessa tasossa. Sisätiloissa on tehty niin asuinhuoneistoihin kuin liiketiloihin kohdistuneita muutostöitä sekä lvi-muutoksia. Rakennuksen julkisivuja on kunnostettu maltillisesti, mm. levytys uusittu ja maalattu 2003, ja ne ovat säilyneet liki alkuperäisessä asussa. Piha on uudistettu 2012.

Osuuskauppojen Keskuskunnan sivukonttori (SOK) sijaitsi vuosina 1907-1912 tontilla sijainneessa yksikerroksisessa puutalossa. Konttoritoiminta siirtyi myöhemmin Tullin alueelle, jonne SOK rakennutti varistorakennukset pääosin 1930-luvun aikana.

⇒ Rakennus on melko tyyppilinen 1960-luvun elementtikerrostalo. Julkisivujen aiheet ja materiaalit ovat huolellisesti suunniteltu ja toteutettu, ja niissä näkyy ajalle tunnusomainen rationalistisen arkkitehtuurin tyyli.

Tampereen työväen osuuskauppa Tuomiokirkonkatu 21:ssä 1910-luvulla (kuva: Kaarlo Mäkinen, 1910-1919, Tampereen museot)

Näkymä Rautatienkadulta 1960-luvulla.
(kuva: Ensio Kauppila, 1960-1970, Tampereen museot)

Koy Kyttälänkulma Rautatienkadulta.

Koy Kyttälänkulma korttelin sisäosasta päin.

Koy Kyttälänkulma, Rautatienkatu 20

x (1966)

188-39

KOY Kyttälänkulma on 7-kerroksinen liike- toimisto- ja asuinrakennus. Verkatehtaankadun puolella on kolmikerroksinen siipiosa. Rakennuksen julkisivut on kadun puolelta päällystetty vihertävän harmaalla lasilla, sisäpihan puolelta julkisivu on vaaleampi. Ensimmäinen kerros on pesubetonipintainen. Nauhamaiset ikkunat tekevät ilmeestä rationaalisen. Verkatehtaankadunvarren siipiosa on alueen muihin lamellitalojen matalampiin osiin nähden poikkeuksellisesti kolmekerroksinen.

Sisäpihan puolelle toteutettiin ranskalaisia parvekkeita vuonna 2006. Samaan aikaan pihan puolelta purettiin oleskelukansi ja lastaussilta. Rakennusta myös laajennettiin pihamaalle ja siipirakennuksen kulkuaukkoon.

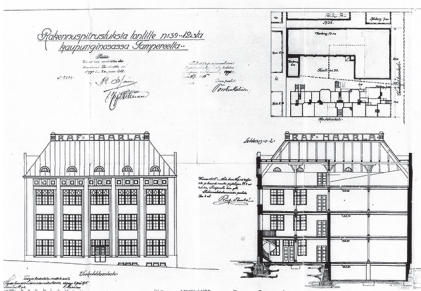
1890-luvulla tontilla sijaitsi asuinrakennuksia. Haarlan kirjekuori- ja paperinjalostus-tehdas rakennettiin tontin sisäosaan 1907, ja rakennusta laajennettiin 1915 Verkatehtaankadun varteen. Tehdas raunioitui 1940 vuoden pommituksissa. Rautatienkadun varrella sijainnut 1895 rakentunut puutalo säilyi pommituksista, mutta purettiin Kyttälänkulman rakentuessa.

⇒ Kyttälänkulma on 1960-luvun rationalistisen tyylin mukainen rakennus.

Etenkin kadun puoleiset julkisivut ovat ilmeeltään virtaviivaisen rationaaliset. Nauhaikkunaa on korostettu vahvemmin Verkatehtaan puoleisella julkisivulla.

Puurakennus Rautatienkatu 20:ssä (kuva: P. Helenius, 1950-1969, Tampereen museot).

Haarlan kirjekuoritehtaan asema-, julkisivu- ja leikkauspiirros.

Vasemmallä As. Oy Rautatiekatu 22 Rautatiekadun ja Otavalankadun kulmasta kuvattuna. Oikealla rakennus korttelin sisäosasta kuvattuna.

As. Oy Rautatiekatu 22

Arkkitehtitoimisto Jaakko ja Antti Tähtinen (1974)

188-41

Rautatiekatu 22 on olemukseltaan tyypillinen 1970-luvun elementtitalo. Rakennuksessa on muiden korttelin lamellitalojen tapaan 7 kerrosta, ja matala kaksikerroksinen siipiosa. Ruutuelementtijako on selkeästi näkyvissä. Sisäpuhan puolelle sijoittuvat pienet parvekkeet. Hiekkapuhallettua betonijulkisivussa ei ole käytetty muita materiaaleja värillisiä aaltopeltialueita ja maalattuja pintoja lukuun ottamatta. Verrattuna Tähtisten samaan kortteliin seitsemän vuotta aikaisemmin suunnittelemaan rakennukseen Rautatiekatu 22:ssä on nähtävissä tyyliuunnan muutos kohti teollista rakentamistapaa.

Rakennuksessa on toiminut huoneistohotelli, joka muutettiin asunnoiksi vuonna 2003. Parvekkeet varustettiin katoksilla ja sisäpuhalle rakennettiin varistorakennus 2008.

Tontille rakentui 1896 puisia 1- ja 2-kerroksisia asuinrakennuksia, jotka tuhoutuivat todennäköisesti 1940-vuoden pommituksissa. Tämän jälkeen tontin länsireunalla oli muutama rakennus, jotka purettiin viimeistään 1960-luvulla. Tontti oli rakentamattomana kymmenisen vuotta, kunnes nykyinen asuinkerrostalo rakennettiin paikalle.

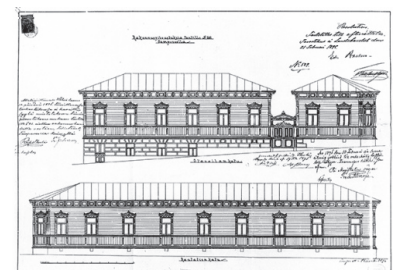
→ Rakennus on teollista valmistustapaa ilmentävä, tyypillinen 1970-luvun elementtitalo. Liikerakennussiivessä nähtävissä edellisen tyylikauden rationalistisia piirteitä (nauhaikkuna).

As. Oy Rautatiekatu 22 Otavalankadulta.

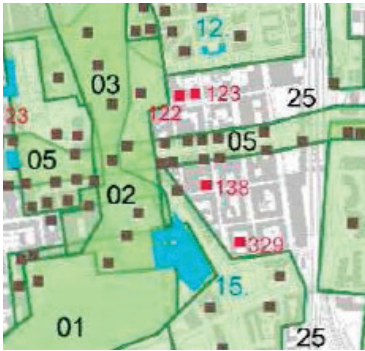

Rautatiekatu 22:n tontti tyhjillään 1960-luvulla. (kuva: Ensio Kauppila, Tampereen museot)

Julkisivupiirroksiset vuodelta 1896 Verkatehtaan kadun ja Rautatiekadun kulmassa sijainneista rakennuksista.

5. HERKKYYSTARKASTELU

- Arvokkaat rakennetut kulttuuriympäristöt 2012 (nrot 1 - 29)
- Modernin rakennuskulttuurin kohteet (nrot 1 - 15)
- Tampereen kantakaupungin rakennuskulttuuri 1998:
Kohde alueiden 2012 sisällä

Tampereen keskustan rakennettu ympäristö 2012 -selvityksen kokoamia kohteita samalla kartalla.

Muutoskestävyys

Muutoskestävyydellä pyritään määrittämään, paljonko kohteen ominaispiirteitä voidaan muuttaa niin, että sen arvot vielä säilyvät. Tosiasiassa tätä on vaikeaa määrittellä ja vasta konkreettisten hankkeiden vaikutuksia pystytään arvioimaan paremmin. Pirkanmaan maakuntakaavan 2040 Rakennetut kulttuuriympäristöt 2015 –selvityksessä¹² esitetään, että mikäli kohde on jo nykytilassa fragmentoitunut¹³, sitä huolellisemmin säilyneitä osia on vaalittava. Samassa selvityksessä on arvioitu kohteiden muutoskestävyyttä kolmiportaisella skaalalla:

”1/3 kohteet tai kohteiden ominaispiirteet eivät juurikaan kestä muutoksia arvojen merkittävästi häiriintymättä.

2/3 kohteet kestävät maltillisen täydennysrakentamisen ja sen kaltaiset muutokset.

3/3 kohteet voivat jäädä osaksi uusiutuvaa rakennetta, kunhan uudis- ja täydennysrakentaminen sovitetaan kohteen arvot huomioiden.”

Korttelisuunnitelmien teemat ovat: täydennysrakentaminen, korottaminen, vihreät pihat, katetut liikepihat, maanalainen pysäköinti ja huolto, sekä kävelypainotteiset kadut. Muutoskestävyyttä peilataan näihin tekijöihin.

Kaupunkirakenne

Kortteli on tärkeä osa Kyttälän ratapihan puoleisen reuna-alueen ruutukaava-alue. Lähikortteleiden tapaan korttelissa on sekoittunut kahden eriaikaisen asema-kaavan rakennuksia. Tuomiokirkonkadun puolella sijaitseva vanha tehdasrakennus on kiinnostava muistuma kortteleihin sekoittuneesta teollisuustoiminnasta.

¹² Rakennetut kulttuuriympäristöt 2015, 53.

¹³ Fragmentoitumisella tarkoitetaan sitä, että kokonaisuudesta on jäljellä enää vain vähäisiä osia.

Etelä-pohjoissuuntaiset kadut ovat leveitä (vaikkakin katkelmallisia) puistokatuja ja poikkikadut kapeita liikekatuja.

- ⇒ Yleisesti: kaupunkirakenne kestää tiivistämistä ja korottamista, jos täydennysrakentaminen tukee olemassa olevaa kaupunkirakennetta ja sen ominaispiirteitä. Rakennusten korottamisessa ja täydennysrakentamisessa on huomioitava etelä-pohjoissuuntaiseen rakenteen ominaispiirteet.

Kaupunkikuva

Korttelisuunnitelmaan sisältyvien korottamisratkaisujen ja täydennysrakentamisen kaupunkikuvallisena ohjenuorana voidaan pitää vuonna 2013 laadittua ”Ullakkorakentamisselvitys Tampereen keskusta-alueella”¹⁴ -raporttia. Selvityksessä ei ole annettu rakennus- tai korttelikohtaisia suosituksia ullakkorakentamisesta, vaan osoitettu keskusta-alueella merkittävät ja erityyppiset kaupunkikuvalliset kokonaisuudet.¹⁵

Kortteli 188 sijoittuu osaksi selvityksessä määriteltyä keskusta-alueen sisäistä kaupunkikuvallista reunaa, joka sijoittuu ratapihan molemmiin puolin. Kortteli sijoittuu myös Asema-aukion äärelle, joka on määritelty kaupunkikuvallisesti tai rakennustaiteellisesti merkittäväksi aukioksi tai avoimen kaupunkitilan reunaksi.

”Yleisenä suosituksena on sopeutuvan ja eheyttävän lähestymistavan käyttäminen ratkaisuissa, etenkin alueilla, joissa on yhtenäinen rakennuskanta. Sijainti näissä arvonäkymissä ei kuitenkaan sulje pois monimuotoisia ja innovatiivisiakaan ratkaisuja, jos ne ovat rakennustaiteellisesti erityisen korkeatasoisia.”

Kyttälän Rautatienkadun varren korttelit muodostavat yhtenäisen, saman korkuisen kaupunkirakenteen reunan. Muilta sivuiltaan korttelin räystäslinjat vaihtelevat, lamellitalojen seitsemästä kerroksesta matalampiin siipiosiin sekä entisen tehtaan neljään kerrokseen.

Yleisesti alueen korkeusasemien tarkasteluissa on huomioitava ratapihan alueen kaupunkikuvan ja ympäröivien rakennusten korkeuksissa ennakoitavissa oleva muutos: ratapihan hankkeisiin (Kansi ja Asemakeskus) sisältyy korkeaa rakentamista.

Ote Ullakkorakentamisselvityksen (2013) kaupunkikuvakartasta. Kartassa vihreällä on merkitty keskusta-alueen sisäinen kaupunkikuvallinen reuna, sinisellä kaupunkikuvallisesti merkittävä katutila ja punaisella kaupunkikuvallisesti ja rakennustaiteellisesti merkittävä aukio tai avoimen kaupunkitilan reuna.

¹⁴ Tampereen kaupunki 2013.

¹⁵ Tampereen kaupunki 2013, 47–48.

- ⇒ Kortteli 188 on osa ratapihaa rajaavaa useamman korttelin julkisivusarjaa. Korottamisen ja täydennysrakentamisen rakennuskorkeuksien määrittelyssä on huomioitava koko Rautatienkadun varren kaupunkikuvallinen kokonaisuus sekä suunnitteilla oleva Asemakeskuksen alue.

Katutilat

Katutilassa 1940-luvun asemakaavan modernistiseen lamellirivistöön lomittuvat yksittäisinä katkelmina 1920-luvun rakennukset. 20-luvun klassismin yksityiskohdat ja materiaalit luovat myös tunnistettavan luonteen katutiloille. Katutaso on Kyttälässä ja myös korttelissa pääosin aktiivinen liiketilojen ja näyteikkunoiden ansiosta.

- ⇒ Uudis- ja täydennysrakennuksissa suositeltavaa on liiketilojen sijoittaminen katutasoon katutilaa aktivoivana tekijänä.
- ⇒ Kyttälän alueelle ominaista on ominaista lamellitalojen korkeiden ja matalien osien rytmitys siten että kapeampien katujen varrelle (Verkatehtaankatu ja Otavalankatu) sijoittuvat rakennuskokonaisuuksien matalammat siipiosat. Tämä rytmi tulee ottaa täydennys- ja uudisrakennusten suunnittelussa huomioon.
- ⇒ Rakennusten korkeampien ja matalampien osien vuorottelun huomioiminen on tärkeää myös katutilan ja vastapäisten rakennusten varjostamisen näkökulmasta.

Rakennuskohteet

Tuomiokirkonkatu 19

Entinen pukutehtaan rakennus on osa Tampereen teollisuusrakentamisen historiaa. Neljä kerrosta korkeana se edustaa Kyttälän alueen vanhempaa ja matalampaa rakennuskantaa. Rakennuksella on vankka paikkansa korttelin kulmassa.

TOAS tutkii rakennuskokonaisuuden korottamisen vaihtoehtoja tai sen korvaamista osittain tai kokonaan uudella rakennuksella.

- ⇒ Rakennuksella on sekä rakennustaiteellisia että kulttuurihistoriallisia arvoja. Se on osa Tampereen tekstiiliteollisuuden historiaa ja täydentää kaupungin muiden tehdasrakennusten kokonaisuutta.¹⁶ Samassa korttelissa

¹⁶ Neva Oy 2016, 56.

sijaiti aiemmin myös toinen tehdasrakennus, jonka tuhouduttua korttelin teollisesta taustasta kertoo Pukutehtaan rakennus.

- ⇒ Entinen tehdasrakennus on useista rakennusvaiheistaan huolimatta yhtenäinen kokonaisuus.¹⁷ Eri rakennusvaiheita tulee muutos- ja korotusvaihtoehtoja tutkiessa tarkastella myös erikseen ja etenkin vanhimpiin rakennusosiin on kiinnitettävä erityistä huomiota.

Tuomiokirkonkatu 21

Lamellitalo on huolellisesti suunniteltu ja toteutettu, 1960-luvulle melko tyyppillinen elementtikerrostalo. Rakennuksen sijainti kaupunkirakenteen sisällä ei ole keskeinen, mutta se on osa Kyttälään 1960-1970-luvuilla rakentuneiden lamellitalojen kokonaisuutta.

KOY Kyttälänkulma ja As. Oy Rautatienkatu 22

Rautatienkadun varren asuinkerrostalojen ilme on rationaalinen. Kyttälänkulma on arkkitehtuuriltaan Rautatienkatu 22:a virtaviivaisempi ja materiaaleiltaan harkittumpi. Rautatienkatu 22 on hieman nuorempi ja tyyppillinen esimerkki 1970-luvun teollisesta elementtirakentamisesta. Rakennusten sijainti kaupunkirakenteen reunalla on merkittävä.

- ⇒ Rakennuksia on mahdollista korottaa, niin lamellitalojen korkeampia kuin matalampiakin osia. Otavalankadun ja Verkatehtaankadun varrelle sijoittuvien matalampien liiketilaosien korottamista pohtiessa on kiinnitettävä huomiota kapeampien katujen mittakaavan säilymiseen miellyttävänä.
- ⇒ Mahdollisten täydennys- ja korotusratkaisujen suunnittelussa on huomioitava korttelin sijoittuminen osaksi Rautatienkadun varrenkortteleiden julkisivusarjaa, joka muodostaa Kyttälän reunan ratapihan suuntaan.

¹⁷ Neva Oy 2016, 56.

LÄHDELUETTELO

Hirvikallio, Seija 2012: *Tampereen Verkatehtaan vanha pääkonttori, Rakennushistoria- ja kulttuuriympäristöselvitys*. Tampereen Tilakeskus Liikelaitos.

Kivilaakso, Aura: *Rakennusperintö suojelun kohteena*, Suomen rakennustaiteen museo www.mfa.fi/files/mfa/Rakennussuojelu/Rakennussuojelu.pdf (luettu 3.1.2017)

Koskesta voimaa, Kaupunki 1870–1900, *Kyttälän rakennuskanta ja vuoden 1886 asema-kaava* www15.uta.fi/koskivoimaa/kaupunki/1870-00/kyttalakadut.htm (luettu 17.6.2015)

Koskesta voimaa, Kaupunki 1870–1900, *Tampereen alueen ja rakennuskannan kehittyminen 1870–1900* www15.uta.fi/koskivoimaa/kaupunki/1870-00/alue.htm (luettu 17.6.2015)

Koskesta voimaa, Kaupunki 1918–40, *Kaupunginosa XII – Kyttälän eteläosa* www15.uta.fi/koskivoimaa/kaupunki/1918-40/XII.htm (luettu 17.6.2015)

Koskesta voimaa, Kaupunki 1918–40, *Kaupunginosa XII, Sosiaaliset olot - Tampereen eliittiä* www15.uta.fi/koskivoimaa/kaupunki/1918-40/XIIc.htm (luettu 17.6.2015)

Leskinen Marjatta, Jaakola Juha 1998: *Tampereen kantakaupungin rakennuskulttuuri 1998*. Tampereen kaupungin ympäristötoimi, kaavoitusyksikkö. Julkaisuja 2/98. Tampere.

Museovirasto: *Valtakunnallisesti merkittävät rakennetut kulttuuriympäristöt* ww.rky.fi (luettu 30.6.2017)

Neuvonen, Petri 2006 (toim.): *Kerrostalot 1880–2000. Arkkitehtuuri, rakennustekniikka, korjaaminen*. Rakennustietosäätiö RTS, Rakennustekniikan keskus -säätiö. Museovirasto. Helsinki.

Pirkanmaan liitto: *Pirkanmaan maakuntakaava 2040* (luonnos), Kulttuuriympäristöselvitys 2015, <http://maakuntakaava2040.pirkanmaa.fi/kulttuuriymparistot>

Riionheimo, Anna & Ehrström, Margaretha 2014 (toim.): *Kulttuuriympäristöanalyysi – opas DIVE-menetelmän käyttöön*, Museovirasto, 83 s., pdf www.nba.fi/File/2320/opas-dive-menetelman-kayttoon.pdf (luettu 30.6.2016)

Ronni, Ruut, Arkkitehtitoimisto Neva Oy 2016: Tuomiokirkonkatu 19, Rakennushistoriallinen selvitys

Liski, Matti; Alapeteri Niina; Palmgren Lilja, Maisema-arkkitehtitoimisto Näkymä Oy 2020, *Tampereen kaupungin Asemapuisto - Ympäristöhistoriallinen selvitys*

Tampereen kaupunki – *Historiallisia ja tilastollisia tietoja*

Tampereen kaupunki. 2013: *Ullakkorakentamisselvitys Tampereen keskusta-alueella*

Väinö Voionmaa, Yrjö Raevuori: *Tampereen historia* (1929–1935) / Tampereen kaupunki

siiri.tampere.fi/displayObject.do?uri=http://www.profum.com/archive/ArchivedObject-A1369584-42E1-1C76-5C7E-E67A3D360FF2 (luettu 3.8.2017)

[fi.wikipedia.org/wiki/Petsamo_\(Tampere\)](http://fi.wikipedia.org/wiki/Petsamo_(Tampere)) (luettu 24.8.2017)